

Notat - Øvre Eiker Kulturminneråd

Vedr.: Rapport fra Riksantikvarens Utviklingsnett 7/10-2009: Helse, miljø og kulturarv

Dato: Til møte 28/10-2009

Av: Bent Ek

Åpning ved Trond Stranden

Naturvern og kulturminnevern har lenge sortert under samme departement, men tradisjonelt har det likevel vært lite samarbeid mellom sektorene. De seinere årene har det imidlertid vært økende samarbeid og samspill mellom naturvern og kulturminnevern, både sentralt og lokalt.

Natur og kultur – et lokalt blikk

Arne Vinje, ordfører i Vinje kommune

Økofilosofi er et godt utgangspunkt for kulturminnevern: Alt er natur - kultur er bearbeidet natur, målet er ”uberørt natur”, men en forsvarlig forvaltning.

I det lange løp er ikke verneinteressene tjent med en politikk som skaper lokal motstand mot natur-og kulturminnevern – det skaper strid mellom lokalsamfunn og storsamfunn og fører til fraflytting og sentralisering. Problemet er et: ”kolonialt mønster” der naturressurser fra periferien skaper vekst i sentrum.

Granskingsplikten kan gi uheldige utslag - rammer små utbygginger hardere enn store, slik at det fremmer store hyttebyer.

Dårflig vedlikehold av verneverdige bygninger og gjengoring av kulturlandskap er viktig. Staten (Statsbygg, Statsskog) går ofte foran med et dårlig eksempel.

Resultatet er at bygdene enten avfolkes eller blir ”globaliserte landsbyer” uten kulturelt særpreg – - kulturminnevern begrenser seg til å ta vare på fragmenter av en kultur som er i ferd med å forsvinne.

Kulturminner kan gi grunnlag for identitet og livskvalitet og kan utnyttes i lokalt reiseliv (ikke masseturisme). Spredt bebyggelse bidrar positivt til en bærekraftig utvikling og sikker matvareforsyning. Men dette undergraves av mangel på lokal forankring i natur-og kulturminnevernet (i forvaltningen). Kommunene må få økt ansvar og eierskap, og det er behov for økt kompetanse lokalt (blant grunneiere, historielag, lokale museer, kommuneforvaltning). Staten må legge til rette for å dempe konflikten mellom bruk og vern - skape dialog mellom sentrale verneinteresser og lokalsamfunnet

Natur i by og tettsteder

Mette Eggen, seniorrådgiver, Riksantikvaren

Presenterte Bygdøy kulturmiljø som eksempel på at RA og DN arbeider med felles forvaltningsplan. Etter de siste tilføyelsene i loven (juni 2009) omfatter definisjonen av kulturminner/kulturmiljøer også botaniske, zoologiske og geologiske forekomster og naturverdier som kan knyttes til kulturminnene. Fredning kan også omfatte naturelementer.

Kun seks kulturmiljøfredninger: Havrå på Osterøy, Utstein, Neiden, Kongsberg, Sogndalsstrand i Rogaland, og Birkelunden på Grünerløkka. Dessuten er det planer for Sør-Gjeslingan, Tinnfoss og Rosendal.

På Bygdøy er store deler av naturreservatet menneskeskapt – for eksempel haveanlegget rundt kongevillaene og Christian Augusts monument, Kongeskogen (en menneskeskapt skog) og Dronningberget.

Det har vært konflikt mellom rødlistede arter og behovet for skjøtsel av parken som kulturminne- en kompromissløsning har vært å opparbeide flere av de gamle stiene for å kanalisere ferdsele der, mens dødt materiale utenom dette får ligge – det hindrer ferdsel i den sårbare underskogen.

Nasjonalparklandsby – tilfellet Lom

Simen Bjørgen, ordfører i Lom kommune

I kommunestyret har det vært tverrpolitisk enighet om opprettelse av nasjonalparker : i Jotunheimen, Reinheimen og Breheimen. Kommunen har vært opptatt av statusen som ”nasjonalparklandsby” – dette bedømmes etter bestemte internasjonale kriterier. Det har vært streng regulering av ferdsel i utmark og streng regulering av byggeskikk (farvebruk, takvinkel m.m.).

Klimapark 2469 er det nye satsningsprosjektet- har fokus både på klimautfordringer og på alle kulturminnene som kommer fram fra den smeltende breen.

Naturvern og kulturminnevern: To ulike tradisjoner, erfaringer – verdener?

Statssekretær Heidi Sørensen, Miljøverndepartementet

En kan kanskje snakke om to parallelle tradisjoner i norsk naturvern og kulturvern - :en med utgangspunkt i turisme/nasjonalromantikk og en med utgangspunkt i bærekraftig ressursutnyttelse. Nye lover innenfor naturvern (1910, 1954, 1970, 2009) og kulturminnevern (1905, 1920, 1951, 1970) har kommet omtrent samtidig og vært preget av de samme idéstrømningene. Generelt har utviklingen gått fra fredning av enkeltobjekter til generell forvaltning og fra vern til bærekraftig bruk.

Pan-og bygningsloven er det viktigste redskapet for å verne både natur og kulturminner.

Natur og kultur i landskapet – om samarbeid i forvaltningen *Ragnhild Hoel, seniorrådgiver, Riksantikvaren*

Natur-og kulturvern har vært samlokalisert i MD helt siden 1972, fra slutten av 1980-tallet har det utviklet seg et tett samarbeid mellom disse sektorene (RA, DN, SFT). Fortsatt kan det imidlertid være problematisk med en sektordelt forvaltning og geografisk avstand både sentralt (DN i Trondheim) og regionalt (miljøvern hos Fylkesmannen). Tverrfaglig forskning har vist seg å være problematisk å få til.

Den nasjonale registreringen av kulturlandskap på 1990-tallet har ikke blitt fulgt opp lokalt - ingen utdeling av midler). DN og RA har samarbeidet om kulturlandskap siden 2005, handlingsplan vedtatt i 2007 – Ringerike og Lindås er nå piloter i utvikling av landskapsmetode i konsekvensutredning.

Målet for 2009: er å synliggjøre kulturarven i naturopplevelsene. Basis for dette er Den europeiske landskapskonvensjonen.

Arealplanlegging og ny PBL – et bedre samspill i forvaltningen av natur og kulturminner i kommunene?

Kjersti Andresen, spesialkonsulent, Gran kommune

Granavollen er et kulturminneområde med stor "tidsdybde". Utvikling fra en visjon i 2005: om at Granavollen (med St.Petri og Hadeland folkemuseum) skulle bli et nasjonalt mønsterområde for bruk og vern - trivsel, kulturliv og verdiskapning som kjerneverdier.

Landskapsverdiene avhegner av topografi, landskapsrom, landemerker, utsiktspunkter, siktlinjer, spesielle landskapsverdier. En analyse av disse landskapsverdiene la grunnlag for områdeplanen, som kom inn i kommuneplanens arealdel som en "hensynssone" med spesielle retningslinjer (for eksempel restriktiv holdning til rivingsdispensasjoner, utvidelse av veier m.m). Regulering av mindre områder til spesialområde bevaring vurderes.

Erfaringer:

- viktig å involvere grunneiere, næringsinteresser, kirken, museet, velforeninger og frivillige
- diskusjon i små grupper gir reell påvirkning (ikke store folkemøter)
- det kan være nyttig at ting tar tid
- bruk gjennom vern er sant - holdningsskapende

Konkrete resultater:

- regionalt pilegrimskontor
- forvaltningsplan for Den Bergenske hovedve
- Prosjektet "Heme hos oss" (temarekke fortid-nåtid-framtid)
- Profileringsprosjekt gjennom "historiske Hadeland"
- Diverse kunstprosjekter

Se også www.gran.kommune.no

Norges særegne natur- og kulturarv – framtidas ”gull” for kommunene?

*Peter Emil Kaland, Norsk Lyngheisenter og professor i botanikk,
Universitetet i Bergen*

Norge er helt spesielt i biologisk sammenheng ved at alle seks hovedvegetasjonssoner er representert, ofte flere i en og samme fjord – bare noen få kilometer mellom fjord og isbre. Dette gir også en tilsvarende variasjon i kulturlandskapet. Viktige ressurser er vakker natur, god plass, stillhet, biologisk mangfold og kulturtradisjoner.

Alt i eldre jernalder førte skogrydding til skogfrie kyster og lav tregrense. Dette kulturlandskapet trues nå av gjengroing - må utvikle produkter og driftsmetoder som gjør at utmarka tas i bruk.

Lyngheisenteret på Lygra og Lurekalven ble etablert i 1992- her drives det tilnærmet autentisk drift, med restaurering av hus og steingjerder, 4 kilometer med stier, samt ekspressbåter til Bergen. Gammelnorsk utgangarsau (”villsau”) gjeninnført.

Et tilsvarende prosjekt er "Levande stølar" i Valdres og Hallingdal: Ekstensiv melkeproduksjon, der kalver sendes på beite istedenfor å få kraftfôr.

Det ligger et økonomisk potensiale i en slik bærekraftig utnyttelse av kulturlandskapet. De fleste europeiske land har kommersielle landskapsparke - 7 stykker er nå opprettet i Hordaland. Konseptet ”Fra fjordf til fonn” er et eksempel på geoturisme med utgangspunkt i lokalt natur-og kulturlandskap med spesielle særtrekk.